

Wprowadzenie

<https://doi.org/10.18559/978-83-8211-245-0/0>

W środku trudności kryje się szansa
Albert Einstein

Od kilku lat zrównoważony rozwój jest przedmiotem coraz szerszego zainteresowania opinii publicznej oraz licznych badań o charakterze interdyscyplinarnym ze względu na nieodwracalne skutki degradacji środowiska naturalnego, nadmiernej eksploatacji zasobów naturalnych, podnoszenia się poziomu mórz i oceanów czy znaczącej utraty bioróżnorodności. To zagadnienie, o którym dyskutuje się zarówno w kręgach akademików, jak i praktyków biznesu i w życiu codziennym. Dążenie do zachowania planety w stanie niepogorszonym dla przyszłych generacji powinno być celem każdego pokolenia. Zmiany obserwowane w środowisku naturalnym zaszły już tak daleko, że jest za późno, aby zastanawiać się, czy transformacja gospodarki w kierunku zrównoważonej konsumpcji i produkcji na poziomie globalnym jest konieczna. W obecnej sytuacji jest ona konieczna i należy podjąć wszelkie działania, aby możliwie jak najszybciej stała się rzeczywistością (UNEP, 2024).

Sugerowane cytowanie:

Cabańska, J., Czyżewska-Misztal, D. i Mazur G. (2024). Wprowadzenie. W: J. Cabańska, D. Czyżewska-Misztal i G. Mazur (red.), *Droga do zrównoważonej gospodarki światowej* (s. 11–15). Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. <https://doi.org/10.18559/978-83-8211-245-0/0>

Ta książka jest udostępniana na licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe

Europa postawiła sobie za cel osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2050 roku, co jest zarówno wyzwaniem, jak i szansą dla europejskiego systemu gospodarczego. Wymaga to przeprojektowania gospodarki, aktualizacji polityki przemysłowej oraz inwestowania w badania i innowacje.

Wyzwania środowiskowe są silnie powiązane z transformacją cyfrową gospodarek w ramach czwartej rewolucji przemysłowej, która przejawia się: 1) powszechnością cyfryzacji i stałą komunikacji między ludźmi, między ludźmi a urządzeniami oraz między urządzeniami; 2) zwiększoną liczbą wdrażanych przełomowych innowacji oraz 3) rozwojem technologii autonomicznego zachowania się maszyn dzięki zastosowaniu sztucznej inteligencji (Ratajczak i Woźniak-Jęchorek, 2020). W tym kontekście używa się także pojęcia przemysłu 4.0 (Jankowska i in., 2023). Wszystkie wspomniane zmiany stały się możliwe dzięki szerokiemu zastosowaniu technologii informacyjno-komunikacyjnych, od końca 2022 roku zdominowanemu przez skokowy rozwój generatywnej sztucznej inteligencji, którego symbolem stał się ChatGPT. W 2021 roku został opublikowany raport Komisji Europejskiej, w którym nakreślono z kolei trendy technologiczne sprzyjające przejściu do gospodarki 5.0, podkreślono znaczenie przemysłu w budowaniu dobrobytu społecznego oraz wskazano konieczność przejścia do przemysłu 5.0, który powinien być zrównoważony, odporny i skoncentrowany na człowieku (European Commission i in., 2021).

Przeprowadzenie zarówno zielonej, jak i cyfrowej transformacji wiąże się z licznymi wyzwaniami, wynikającymi z wieloaspektowości podejmowanych jednocześnie działań, a niekiedy ich wzajemnego wykluczania się. Wybory środowiskowe wymuszają zwiększone koszty inwestowania w infrastrukturę, dają jednak szansę na zachowanie dobrostanu planety dla przyszłych pokoleń. Ponadto nie wolno zapominać o uwzględnieniu perspektywy społecznej tychże przemian. Bez świadomego i zaangażowanego społeczeństwa nie ma możliwości przeprowadzenia transformacji środowiskowej czy cyfrowej, gdyż wspomniane procesy wymagają współdziałania wszystkich interesariuszy (OECD, 2019). Dodatkowo współczesne społeczności muszą stawiać czoła wyzwaniom, takim jak starzenie się społeczeństwa, zmiany na rynku pracy czy ruchy migracyjne, które w znacznej mierze oddziałują na przebieg procesów gospodarczych czy środowiskowych.

Aby realizowane polityki i kierunki działań przyniosły pożądane efekty, muszą być wdrażane w wymiarze globalnym. Żadne państwo czy organizacja międzynarodowa nie są w stanie samodzielnie przeciwdziałać zmianom klimatycznym i podejmować efektywnych działań dostosowawczych (OSEPI i in., 2022). Kryzys klimatyczny dotyczy całej planety i odpowiedź musi mieć adekwatną skalę. Zrównoważony rozwój powinien obejmować wszystkie dziedziny działalności społeczno-gospodarczej i całą międzynarodową społeczność. Współzależności gospodarcze, społeczne i technologiczne we współczesnym świecie determinują bezwzględną konieczność podejmowania wysiłku przez wszystkich. W niniejszej monografii globalny wymiar zrównoważonej gospodarki jest analizowany głównie

przez pryzmat przemian w handlu międzynarodowym oraz wyzwań, przed którymi stoją zarówno kraje rozwinięte, jak i rozwijające się. W tych właśnie obszarach przejawiają się istotne zmiany związane ze zrównoważonym rozwojem, a omawiane koszty i zadania wynikające ze zmian klimatycznych oraz technologicznych są szczególnie wyzwaniem właśnie dla państw słabiej rozwiniętych.

Koncepcja monografii powstała podczas dyskusji naukowych, toczonych przez pracowników Katedry Europeistyki Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu (UEP) na temat wyzwań, przed jakimi stoi współczesna gospodarka w związku z realizacją założeń zrównoważonego rozwoju. Podwójna transformacja cyfrowo-środowiskowa, zmiany społeczne wynikające z globalnych wyzwań, Europejski Zielony Ład, pandemia COVID-19 i działania podejmowane przez gospodarki narodowe w celu ożywienia gospodarczego czy wojna w Ukrainie to zagadnienia, które mocno oddziałują na sposób funkcjonowania gospodarki międzynarodowej. Wieloaspektowa monografia stanowi próbę odpowiedzi na pytania, w jaki sposób stawić czoła najważniejszym przeobrażeniom związanym z transformacją cyfrowo-środowiskową oraz przemianami społecznymi i globalnymi. Do współpracy nad monografią zaproszono także badaczki i badaczy z innych katedr UEP oraz z Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

Publikacja została podzielona na trzy części. Część pierwsza dotyczy cyfrowych i środowiskowych wyzwań dla zrównoważonej gospodarki światowej i składa się z siedmiu rozdziałów. W rozdziale pierwszym zarysowano działania podejmowane przez Unię Europejską (UE) w zakresie transformacji cyfrowej i środowiskowej oraz wskazano wyzwania wynikające z ich implementacji. W rozdziale drugim omówiono ewolucję rynku cyfrowego UE z perspektywy zmian prawodawstwa w tym obszarze oraz nakreślono związki między unijnym rynkiem wewnętrznym a rynkiem cyfrowym. W kolejnym rozdziale, na podstawie rosnącego zainteresowania rozwiązaniami opartymi na sztucznej inteligencji we wszystkich obszarach życia społeczno-gospodarczego, pokazano, w jaki sposób AI jest wykorzystywana na rzecz rozwoju miast i rozwoju regionalnego, zarówno z teoretycznego punktu widzenia, jak i na przykładzie konkretnych rozwiązań praktycznych. W rozdziale czwartym zaprezentowano wyniki badań w zakresie transformacji energetycznej w odniesieniu do założeń unijnej polityki energetycznej i wskazano na wzrost znaczenia odnawialnych źródeł energii (OZE) oraz zmiany w strukturze końcowej konsumpcji energii w poszczególnych sektorach. Kolejny rozdział dotyczy wpływu człowieka na środowisko z perspektywy zrównoważonego rozwoju i zawiera analizę głównych zagrożeń środowiskowych związanych z działalnością gospodarczą oraz możliwych do podjęcia działań mitygujących. Rozdział szósty stanowi syntezę założeń gospodarki o obiegu zamkniętym oraz prezentuje rozważania na temat kreowania wzorców konsumpcji i cyrkularnych modeli biznesowych. W rozdziale siódmym uwagę skierowano na wybrane aspekty zintegrowanego gospodarowania zasobami wodnymi w Polsce, podkreślając jego istotność z perspektywy zrównoważonego rozwoju.

Celem części drugiej, również składającej się z siedmiu rozdziałów, jest wskazanie najważniejszych dla zrównoważonej gospodarki przemian o charakterze społecznym. W rozdziale ósmym przeprowadzono analizę różnicowań społeczno-gospodarczych w Polsce, biorąc za punkt odniesienia założenia zrównoważonego rozwoju oraz polityki spójności w UE. W rozdziale dziewiątym dokonano przeglądu krajów członkowskich UE z perspektywy starzenia się społeczeństw, przedstawiając przyczyny, potencjalne skutki oraz trendy rozwojowe tego zjawiska. Rozdział dziesiąty odwołuje się do zagadnienia migracji ludności w perspektywie nowych ram prawnych proponowanych przez UE w tym obszarze. W rozdziale jedenastym wskazano najistotniejsze zmiany obserwowane na rynku pracy w UE, koncentrując się na tych, które mają największe znaczenie z punktu widzenia pracodawców. Rozdział dwunasty został poświęcony działaniom UE w obszarze zdrowia, w tym przede wszystkim charakterystyce założeń Europejskiej Unii Zdrowotnej i jej głównym elementom, takim jak europejski plan walki z rakiem, działania w obszarze zdrowia psychicznego oraz zmiany w prawie farmaceutycznym. W rozdziale trzynastym dokonano identyfikacji społecznych aspektów celów zrównoważonego rozwoju ONZ oraz określono znaczenie i sposoby budowy zrównoważonego i odpornego społeczeństwa. W ostatnim rozdziale tej części przedstawiono działania i zachowania konsumentów, które powinny być realizowane w celu osiągnięcia zrównoważonej i odpowiedzialnej konsumpcji, i zwrócono szczególną uwagę na koncepcję *zero waste*.

Część trzecia, składająca się z pięciu rozdziałów, jest poświęcona globalnym wyzwaniom dla zrównoważonej gospodarki światowej. Rozdział piętnasty dotyczy pojęcia, istoty i rodzajów usług dostarczanych drogą cyfrową jako podkategorii handlu cyfrowego. Podejmuje przy tym kwestię wyzwań i barier rozwoju tychże usług. W rozdziale szesnastym omówiono najważniejsze nowe rozwiązania w ramach systemu celnego UE zaproponowane przez Komisję Europejską: nowe partnerstwo z biznesem, inteligentniejsze podejście do kontroli celnych i nowoczesne podejście do e-handlu. W rozdziale siedemnastym przedstawiono problem ubóstwa i wyżywienia ludzkości, kwestię nierówności rozwojowych, degradacji środowiska naturalnego oraz bezpieczeństwa międzynarodowego jako kluczowych wyzwań, z którymi borykają się kraje rozwijające się. To właśnie dla tych państw koszty związane z dostosowaniami do zmian klimatycznych i całą transformacją będą szczególnie obciążeniem, co wymaga uwagi całej społeczności międzynarodowej. W rozdziale osiemnastym omówiono z kolei istotę *Fair Trade* i jego znaczenia w realizacji celów zrównoważonego rozwoju, ze szczególnym akcentem położonym na certyfikaty *Fair Trade*. Ostatni rozdział monografii odwołujący się do Kompas dla Zmiany Systemowej stanowi swoistą klamrę dla wszystkich rozważań zaprezentowanych w książce, gdyż zawiera rekomendacje, w jaki sposób wdrażać Europejski Zielony Ład w ujęciu systemowym.

Wieloaspektowe podejście do zrównoważonej gospodarki łączące wymiar cyfrowy, środowiskowy i społeczny transformacji, ze wskazaniem przemian globalnych

w gospodarce, stanowi cechę wyróżniającą tej książki. Jest ona adresowana do szerokiego grona czytelników zainteresowanych aktualną tematyką zrównoważonego rozwoju w perspektywie międzynarodowej: środowiska akademickiego, studentów oraz praktyków biznesu. Mamy nadzieję, że rozważania zawarte w niniejszej publikacji przybliżą nas do spełnienia założeń zrównoważonego rozwoju i uczynią nasze codzienne działania bardziej odpowiedzialnymi za dobrostan planety i relacje społeczne.

Judyta Cabańska, Dorota Czyżewska-Misztal i Grzegorz Mazur

Bibliografia

- European Commission, Directorate-General for Research and Innovation, Breque, M., De Nul, L. i Petridis, A. (2021). *Industry 5.0 – Towards a sustainable, human-centric and resilient European industry*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2777/308407>
- Jankowska, B., Mińska-Struzik, B., Bartosik-Purgat, B., Götz, M. i Olejnik, I. (2023). Industry 4.0 technologies adoption: barriers and their impact on Polish companies' innovation performance. *European Planning Studies*, 31(5), 1029–1049. <https://doi.org/10.1080/09654313.2022.2068347>
- OECD (Organization for Economic Co-operation and Development). (2019). *Going digital: Shaping policies, improving lives*. <https://doi.org/10.1787/9789264312012-en>
- OSEPI (Open Society European Policy Institute), Systemiq i Club of Rome. (2022). *International system change compass. The global implications of achieving the European Green Deal*. <https://www.opensocietyfoundations.org/publications/international-system-change-compass>
- Ratajczak, M. i Woźniak-Jęchorek, B. (2020). Rewolucje przemysłowe i ich wpływ na rozwój ekonomii. *Studia BAS*, 3(63), 25–41. <https://doi.org/10.31268/StudiaBAS.2020.20>
- UNEP (United Nations Environment Programme). (2024). *Global resources outlook 2024: Bend the trend – Pathways to a liveable planet as resource use spikes*. *International Resource Panel*. <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/44901>